

PROVENIENCE V HISTORICKÉ ČÁSTI KNIHOVNY BOHUSLAVA DUŠKA*

Jana Tvrzníková (Praha)

Provenance Records in the Historical Part of the Library of Bohuslav Dušek

Abstract: The article presents the provenance records preserved in the part of the library of the collector Bohuslav Dušek deposited in the Department of Manuscripts and Early Printed Books of the National Museum Library. Numerous provenance marks were left in the books by Dušek himself. Other preserved marks of Czech provenance come from Protestants as well as Catholics, from peasants, burghers and nobles, and later from scholars. The studied part does not contain any coherent set, because Dušek did not purchase the books in large quantities and chose them carefully according to his interests. For comparison, the collection of the director of Živnostenská banka Jaroslav Preiss is briefly presented as well.

Keywords: Bohuslav Dušek – Hermína Dušková – personal libraries – provenance – 20th century

Bohuslav Dušek (1886–1957), sběratel literatury a umění, patří mezi nejtědřejší dárcy v novodobé historii Knihovny Národního muzea (dále KNM). Předložená studie navazuje na autorčin příspěvek *Z historie knihovny Bohuslava Duška*, který byl publikován v tomto časopise v roce 2018 a čerpal z Duškova osobního archivu.¹ Na úvod budou krátce shrnuty relevantní poznatky o Duškově životě a o historii jeho knihovny, poté bude představena část knihovny spravovaná oddělením rukopisů a starých tisků KNM, kde se nachází nejstarší a nejvýznamnější Duškovy knihy. Všechny exempláře byly prohlédnuty, přičemž zvláštní důraz byl kladen na provenienční znaky od známých i zcela neznámých dřívějších vlastníků knih, jejichž průzkumu se KNM dlouhodobě věnuje.² Na závěr bude pro srovnání stručně poukázáno na paralely s knihovnou Jaroslava Preisse, která byla budována ve stejné době jako knihovna Duškova. Pokud byl před sepsáním této studie na webu Provenio³ k dispozici medailon vlastníka, odkazujeme na něj v poznámce pod čarou. V opačném případě uvádíme odkaz na jiné webové zdroje a literaturu.

Dušek vystudoval Československou akademii obchodní v Praze, poté nastoupil do Živnostenské banky, kde se dvěma nedlouhými přestávkami pracoval až do svého odchodu do důchodu. Oženil se dvakrát – poprvé s Vlastou Elisovou (1896–1948), podruhé s její sestřenicí Hermínou Teplou (1910–2012),

přičemž obě manželky ho v jeho sběratelských aktivitách podporovaly. Dušek měl zájem o knihy již od mládí; s pražskými antikvariáty seznámil např. spolužáka a pozdějšího romanistu, hispanistu a arabistu Aloise Richarda Nykla.⁴ Knihovna se nacházela v bytě, kde Dušek žil – nejdříve na Praze 6 a poté na Praze 7. Knihy byly umístěny v zasklených skříních a ve dvou komodách a celá knihovna spolu s dalšími Duškovými sbírkami tvořila jakési osobní muzeum odrážející zájmy svého majitele. Knihy sběratel získával výměnou nebo nákupem v antikvariátech a na aukcích doma i v zahraničí, naopak se nezdráhal některé darovat. Rovněž je zapůjčoval na výstavy a spolupracoval se specialisty z řad knihovědců a literárních historiků.⁵ Čtyřicátá a padesátá léta Dušek prožil ve strachu o své sbírky a o jejich uložení. Také jeho druhá manželka, Hermína, měla problém knihovnu a další sbírky udržet pohromadě, ve svém vlastnictví je přesto měla až do roku 1977, kdy je darovala Národnímu muzeu a dalším kulturním institucím. Knihovnu nyní spravují tři oddělení KNM: oddělení základní knihovny, oddělení rukopisů a starých tisků a oddělení knižní kultury. Všechny knihy byly H. Duškovou orazítkovány razítkem „D“ s ptákem (pravděpodobně se jedná o dudka) s květinou v zobáčku, k němuž připojovala textové razítko „Sbírky Bohuslava Duška“. Dále byly při katalogizaci opatřeny signaturou Dušek a číslicí (numerus currens).⁶

* Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2017/54, 2018/56, 2019–2023/25.II.a, 00023272).

¹ TVRZNÍKOVÁ 2018.

² Práce započaly v rámci projektu „PROVENIO: Metodika výzkumu knižních proveniencí“, který byl podpořen z prostředků programu NAKI Ministerstva kultury ČR. Blíže: KAŠPAROVÁ – ŠÍPEK 2015a.

³ Provenio [online]. Knihovna Národního muzea [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net>

⁴ Z Nyklovy korespondence jsme se např. dozvěděli, že Dušek vlastnil Budovcův *Antialkorán*, který se v knihovně dnes již nenachází. ANM BD 1/47. Dopis A. R. Nykla B. Duškovi z 22. 9. 1921.

⁵ Dokazuje to např. dopis knihovníka a odborníka na heraldiku Bohumíra Lífky: „když jsem osobně tenkrát obdivoval Vaše knižní poklady, slíbil jste mi laskavě, že dovolíte, abych směl z Vašeho nádherného exempláře ‚Práv městských‘ 1536 reprodukovat ke své studii exlibris a supralibros pana Jana Žalkovského ze Žalkovic.“ ANM BD 3/126. Dopis B. Lífky B. Duškovi z 20. 6. 1944. KNM, sign. Dušek 107.

⁶ Podrobněji: TVRZNÍKOVÁ 2018.

Obr. 1. Bohuslav Dušek ve své knihovně, bez datace. Archiv NM, fond Cyril Dušek, inv. č. Dušek 784.

Kvantitativní analýza nejstarší části fondu

Knihovna není uspořádána dle předem daných pravidel. Rukopisy tak stojí na počátku číselné řady a rovněž na signaturách 2800–2803, což nepochybně souvisí s překotnou prací na katalogizaci knihovny, jež měla dle přání dárnyně proběhnout do dvou let od předání sbírky Národnímu muzeu.⁷ Jaroslav Vrchotka Duškovu knihovnu při katalogizaci rozdělil do šesti úseků: rukopisy, prvotisky, komeniana, staré tisky, kramářské tisky a knihy vydané po roce 1800.⁸ Předkládaná analýza se bude věnovat prvním čtyřem skupinám, protože oddělení rukopisů a starých tisků spravuje celkem 442 děl na 340 signaturách (Dušek 1–324 a Dušek 2787–2803). Rukopisy tvoří 41 děl (9 %),⁹ v případě zbylých děl se jedná o tisky. Mezi prvotisky nalezneme 13 děl (3 %), mezi starými tisky z 16. století 71 děl (16 %), ze 17. století 123 děl (28 %) a z 18. století 184 děl (42 %). Oddělení rukopisů a starých tisků spravuje též vybrané vzácné tisky vydané po roce 1800 v počtu 18 děl (4 %). Další kvantitativní údaje již budou pro větší přehlednost uváděny pouze v procentech zaokrouhlených na celá čísla.

Z hlediska konspektu v této části fondu nalezneme průřez tiskařskou produkcí Čech i zahraničí. Velká část knih (26 %)

Obr. 2. Hermína Dušková na oslavě 100. narozenin. Foto: Eva Ryšavá.

je spjata s křesťanským náboženstvím, ať už se jedná o Bibli a její části, bratrské tisky, modlitební knížky, náboženské polemiky, či mravně výchovnou literaturu. Součástí souboru je celkem 34 komenian (tedy téměř 8 % ze zpracovávané části sbírky).¹⁰ Navíc zde nalezneme sedm děl souvisejících s islámem (1,6 %). Na pomyslném druhém místě je historická literatura, která zabírá ca 20 % zkoumané části sbírky. Započítali jsme do ní také oblast umění, např. soudobé popisy a vyobrazení památek. 14 % řadíme do kategorie zábavné prózy, dramatických her a poezie, 7 % zabírají kalendáře (minuce a pranostiky), 6 % děl spadá do oblasti administrativy a práva, posledních 6 % připadá na filozofické spisy. Kromě toho Dušek v této části shromáždil lékařské a praktické spisy, rukopisy osobní povahy (např. památníky – štambuchy) a několik časopisů.

Duškovu zaměření na bohemikální tisky prozrazuje statistika míst vydání – 39 % děl bylo vytištěno na území Čech. Z německých zemí pak pochází zhruba 29 % titulů. Za zmínku jistě stojí 3 % děl vydaných v Holandsku, což souvisí s Duškovou zálibou v komenianech, a 2 % děl vydaných ve Francii.

Nejvíce (37 %) děl bylo napsáno v němčině, nebo němčinu alespoň částečně obsahuje. Za němčinou těsně následuje 36 % děl obsahujících češtinu. Latinu nalezneme v 21 % děl, francouzštinu v 6 % děl. Na ostatní jazyky připadají 2 %. Dodejme, že z deníku Duškova spolužáka A. R. Nykla se dozvídáme podrobně o tom, jak Československá obchodní

⁷ Tamtéž, s. 41.

⁸ VRCHOTKA 1978.

⁹ Vrchotka uvedl pouze 38 děl, zapomněl na rukopisné přívazky, které byly zařazeny mezi tisky. VRCHOTKA 1978, s. 2.

¹⁰ V tištěném katalogu nejsou ve vyhrazené části uvedena následující komeniana: KNM, sign. Dušek 61 přív. 1, 61 přív. 2, 2793 přív. 1, 2793 přív. 2.

akademie jazykově vybavovala své žáky. Uvádí, že kromě češtiny a němčiny se vyučovala také ruština a francouzština.¹¹ Dále zmiňuje, že italštině a snad i španělštině se zpočátku učil ze starých učebnic, které mu půjčoval Dušek,¹² s nímž také po škole navštěvoval nepovinné kursy italštiny.¹³ Dušek jistě uměl anglicky – v jednom z dochovaných dopisů Nyklovi napsal, že dochází dvakrát týdně na ruštinu a na angličtinu.¹⁴ Vzhledem k Duškovým zájmům předpokládáme znalost latiny, avšak nepodařila se nám ničím podložit. V Nyklově deníku se dokonce dočteme, že „Dušek horoval o kardinálu Mezzofantim a jeho schopnosti mluvit ,stem jazyků“.¹⁵

Zajímavé bohemikální tituly

Na obzvláště vzácné knihy upozornil v úvodu katalogu Duškovy knihovny již Vrchoťka,¹⁶ přičemž přihlížel k přáním dědičky knihovny H. Duškové,¹⁷ proto poukážeme pouze na signifikantní tituly demonstrující akviziční zájmy dřívějšího majitele. Díky tomu, že se dárně zasadila o brzké zkatalogizování knihovny, jsou Duškovy tisky zaneseny do obou našich národních bibliografií. Knihopis¹⁸ zachycuje 132 Duškových exemplářů, přičemž jeden z nich je unikátně dochován. Jedná se o konfesi Lukáše Pražského *Dva listy českých bratří králi Vladislavovi* (před 1507), jež byla vytištěna Pavlem Olivetským v Litomyšli.¹⁹ Jen ve dvou exemplářích jsou dnes známy *Spis, proč lidé k víře moci nuceni býti nemají* (1508) od Prokopa z Jindřichova Hradce vydaný stejným tiskařem,²⁰ *Utvrzení kšaftu posledního Krista Ježíše* (1618) vytištěné Danielem Karolidesem z Karlsberka,²¹ *Kalendář hospodářský a kancelářský* (1672) vydaný Annou Alž-

bětou Ettelovou²² a *Krátké naučení obojí řeči* z 2. poloviny 18. století.²³

Kromě již jmenovaných tisků vydaných v 16. století v Čechách Dušek vlastnil Petrarkovy *Knihy dvoje o lékařství proti štěstí a neštěstí* (1501),²⁴ tři české bible,²⁵ Kuthenovu *Kroniku o založení země české* (1539),²⁶ Hájkovu *Kroniku českou* (1541),²⁷ mincovní mandát Rudolfa II. (1577) s vyobrazením mincí²⁸ či Buntingovo topografické *Itinerarium sacrae scripturae. To jest: Putování svatých na všecku svatů bibli* (1592).²⁹ Paprockého *Diadochos* (1602) měl dokonce ve dvou exemplářích.³⁰ Mezi dalšími tituly z doby předbělohorské zaujmou Heřova díla *Fragellum judaeorum. To jest: Bič židovský* (1603) a *Speculum judaeorum. To jest: Zrcadlo židovské* (1603),³¹ popř. *Snář velmi pěkný Vavřince z Březové* (1614).³² Uvádíme i některé zajímavé cizojazyčné tituly vydané v Praze: hagiografii *D. Wenceslao Bohemorum Duci ac Martyri inclyto Sertum Ortus Vitae* (1643),³³ německý slabikář (1704),³⁴ hru *Il Matrimonio In Maschera* (1767)³⁵ a příručky odlišného rázu *Handbuch für die Mahler* (1776)³⁶ a *Die Polizei-praktisch. Oder: Handbuch für Magistrate* (1794).³⁷ Ve sbírce nalezneme také dva chalkografy: *Rede über den Sieg Ferdinands des Zweyten* (1775)³⁸ a *Duchovní křesťanské katolické jádro všech modliteb* (1797).³⁹ Z moderních knih jmenujme alespoň dvě zajímavá komeňiana: *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské* (1918) ilustrovaný Františkem Bílkem⁴⁰ a *Labyrint světa a ráj srdce* (1919) vydaný Ludvíkem Bradáčem.

Zkoumaná část knihovny prozrazuje Duškův zájem o osobnosti spjaté s Jednotou bratrskou. Kromě neustále skloňovaných komeňian to byly tisky ivančické – např. *Pisně duchovní evangelické* (1576),⁴¹ a kralické – např. *Modlitby*

¹¹ ŽENKA 2016, s. 135.

¹² Tamtéž, s. 146–147.

¹³ Tamtéž, s. 154.

¹⁴ ANpM Nykl, 105 (Korespondence přijatá osobní), Bohuslav Dušek, Bohuslav Dušek A. R. Nyklovi 10. 1. 1912.

¹⁵ ŽENKA 2016, s. 147.

¹⁶ VRCHOTKA 1978, s. 1–11. Rukopisy: KNM, sign. Dušek 1, 3–6, 8–14, 16, 18–27, 29. Prvotisky: 30–35, 37, 39–40, 2789, 2791. Komeňiana: 49, 51–52, 61, 64–69, 231. Staré tisky: 60, 71–73, 77, 79, 86, 94–95, 97, 101, 107, 111–112, 121, 124, 128–129, 134–135, 139, 152, 162, 169, 190, 207, 210, 228, 233–234, 253, 263, 278, 295, 301, 306, 325, 383, 2736, 2795.

¹⁷ H. Dušková požadovala, aby Vrchoťka upozornil na poměrně velké množství titulů, které považovala za obzvláště vzácné. ANM BD 5/248. Záznam H. Duškové o korekturách katalogu z 25. 1. 1980 a z 31. 1. 1980.

¹⁸ KPS – Databáze Knihopis [online]. Národní knihovna České republiky [cit. 24. 10. 2018]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-b&local_base=KPS

¹⁹ KNM, sign. Dušek 60, přív. 1.

²⁰ KNM, sign. Dušek 60, přív. 3.

²¹ KNM, sign. Dušek 196.

²² KNM, sign. Dušek 313.

²³ KNM, sign. Dušek 288.

²⁴ KNM, sign. Dušek 84.

²⁵ KNM, sign. Dušek 71, 73, 79.

²⁶ KNM, sign. Dušek 122.

²⁷ KNM, sign. Dušek 102.

²⁸ KNM, sign. Dušek 131.

²⁹ KNM, sign. Dušek 87.

³⁰ KNM, sign. Dušek 94, 99.

³¹ KNM, sign. Dušek 151.

³² KNM, sign. Dušek 149.

³³ KNM, sign. Dušek 292.

³⁴ KNM, sign. Dušek 287.

³⁵ KNM, sign. Dušek 268.

³⁶ KNM, sign. Dušek 261.

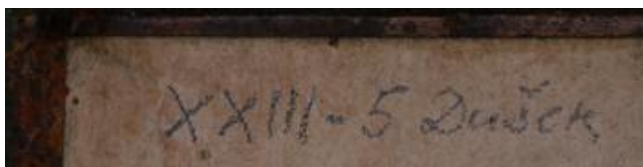
³⁷ KNM, sign. Dušek 310.

³⁸ KNM, sign. Dušek 215, 323.

³⁹ KNM, sign. Dušek 215.

⁴⁰ KNM, sign. Dušek 46.

⁴¹ KNM, sign. Dušek 110.

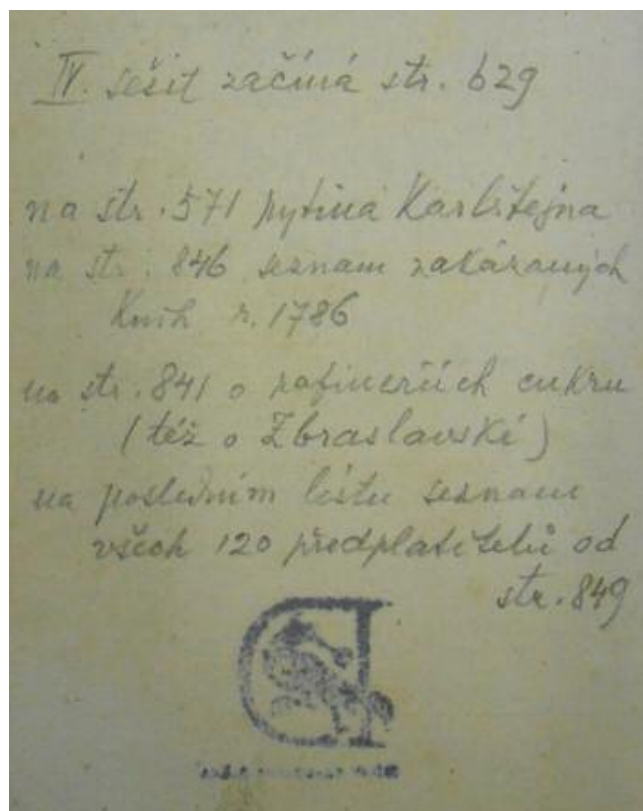
Obr. 3. Duškovo číslování některých komeňan. KNM, sign. Dušek 51.

církevní neb kazatelské (1618).⁴² Naše národní obrození zase reprezentuje Pohlova gramatika *Die böhmische Sprachkunst* (1776),⁴³ Thámovy *Básně v řeči vázané* (1785),⁴⁴ Puchmaye-rovo *Sebrání básní a zpěvů* (1795 a 1797)⁴⁵ a mnohé spisy Františka Martina Pelcla⁴⁶ a Josefa Dobrovského.⁴⁷

Upozorníme ještě jednou na exemplář Buntingova *Itinerarium sacrae scripturae, to jest, putování svatých* (1609),⁴⁸ který byl korigován dle Antonína Koniáše. Do dvou Duškových knih zasáhl Koniáš sám – jednak do *Kronik dvou o založení země české* (1585),⁴⁹ jak dokazuje rukopisná poznámka na titulní straně knihy: „Potuit corrigi juxta indicem 1749. editum correctij potuit assenavi.“, jednak do *Kupidovy střely* (1603),⁵⁰ kde čteme: „Correxit P. Ant. Konias.“ Vpisek o cenzuře z roku 1786 nalezneme také v *Historii o původu a činech Bratří* (1765).⁵¹

Duškovy provenience

Sám Dušek si podepsal jen několik komeňan,⁵² přičemž v části z nich nacházíme pokus o přidělení signatur ve tvaru „římská číslice-arabská číslice Dušek“ zapsaných tužkou zpravidla na předním příděští vlevo nahoře (viz obr. 3).⁵³ Na hřbety Dušek psal bílou či černou barvou název a dataci. Ve valné většině knih pak zanechal tužkou psanou poznámku (umístěnou přímo do knihy, nebo na vlepený lístek) či volný lístek s poznámkou. Dušek touto formou dělal poznámky o výzdobě, knižní vazbě, proveniencích, defektnosti exemplářů či o dalších vydáních díla. Vyhledával si informace o autorech děl a tiskařích, přičemž čerpal ze slovníků a bibliografií (Dlabačův *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon*, Jungmannova *Historie literatury české*) či z odborných studií. Např. do exempláře *Dissertatio Apologetica pro Lingua Slavonica* (1775) s rukopisným exlibris vydavatele knihy Antonína Pelcla nalepil na zadní stranu předsádky lístek s poznámkou: „Balbinova Obrana byla stihána od vídeňské vlády; zavedena nad ní policejní dohlídka, přikázáno srovnati originál rukopisu s vydáním. Pelcl prý jako

Obr. 4. Ukázka Duškových vpisků. KNM, sign. Dušek 160.

vydavatel potrestán třídenním vězením. (Jan Jakubec) Viz též Nováčkův článek o dvojím prvním vydání *Obrany* v *Marginaliích XII* str. 133. Jedno vydání má na titul. listu cens. povolení a vinětu v dřevorytu, druhé má vinětu v mědirytu a censurní povolení schází (můj exemplář). Toto vydání bez censury bylo prý určeno pro Lipsko. “⁵⁴ Ne vždy sběratel určil dílo správně, např. *Praxis pietatis, tj., o cvičení se v pobožnosti pravé*⁵⁵ považoval za lešenskou edici z roku 1630, avšak jedná se o pozdější vydání trenčínské z roku 1641.

V některých knihách Dušek zanechal údaj o tom, kdy a za kolik daný exemplář koupil. Dozvídáme se tak, že mohušský prvotisk *Decisiones rotae Romanae* (1477)⁵⁶ byl prodáván roku 1931 antikvariátem Joseph Baer & Co. za 1600 marek a český prvotisk *Bible pražské* (1488)⁵⁷ v roce 1940 firmou André za 2950 marek. Ramhovského *Drey Beschreibungen, erstens: der königlichen Einzugs ... Maria Theresia ...*

⁴² KNM, sign. Dušek 219.

⁴³ KNM, sign. Dušek 258.

⁴⁴ KNM, sign. Dušek 144.

⁴⁵ KNM, sign. Dušek 247.

⁴⁶ KNM, sign. Dušek 155, 200, 300, 304.

⁴⁷ KNM, sign. Dušek 143, 171, 197, 264, 301, 324, 324 přív. 1, 2787, 2788.

⁴⁸ KNM, sign. Dušek 87.

⁴⁹ KNM, sign. Dušek 153.

⁵⁰ KNM, sign. Dušek 208.

⁵¹ KNM, sign. Dušek 61.

⁵² KNM, sign. Dušek 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 62, 66, 67, 68, 69.

⁵³ Např. KNM, sign. Dušek 50 je opatřeno signaturou „XXIII-6 Dušek“. Dále KNM, sign. Dušek 51, 52, 54, 55, 56, 57, 62, 68.

⁵⁴ KNM, sign. Dušek 156.

⁵⁵ KNM, sign. Dušek 62.

⁵⁶ KNM, sign. Dušek 32.

⁵⁷ KNM, sign. Dušek 34.

(1743)⁵⁸ byl nabízen neznámým antikvariátem za 350 švýcarských franků. Kromě toho sběratel nakupoval u Karla Zinka,⁵⁹ Arna Sáňky,⁶⁰ v Antikvariátu V. a V. Straka v Kolíně,⁶¹ na aukci Východoslovenského muzea,⁶² popř. u Gilhofera ve Vídni.⁶³ *Novou kroniku českou* (1791) zakoupil roku 1928 od neznámého inženýra Knoflíčka.⁶⁴ Zajímavé jsou nabídkové listy Zdeňka Tobolky informující sběratele o právě vycházejících přetiscích starých tisků.⁶⁵

Zápisy k obsahu svědčí o tom, že Dušek své knihy opravdu četl. Na předsádce *Vilvaltige Beschreibung ... Keysern, Künigen, weltweiser Männern* (1564)⁶⁶ si poznamenal: „O vynálezu knihtisku str. 198. Slepce naučit psát str. 200.“ Upozornění na různé zajímavosti zanechal v *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen* (1787–1793), např.: „Na str. 841 o rafineriích cukru (též Zbraslavské)“ (viz obr. 4).⁶⁷ Ve *Spisu užitečném a velmi potřebném od Doktora Grobiana* (1784)⁶⁸ si na přední přidešti zapsal: „Na konci básně ,kterí rádi dobré víno pijete‘.“ V *Pugna Porcorum, per P. Porcium* (1642)⁶⁹ si Dušek kromě údajů o vlastníkovi knihy Josefu Gustavovi Szalatnayovi⁷⁰ zaznamenal na přiložený lístek: „Poslední přívazek *Pugna porcorum* (Půtka prasat), satyr. básně ze slov začínajících písmenem p.“ Do 2. svazku *Archiv der Geschichte und Statistik, insbesondere von Böhmen* (1792) si poznamenal, že kniha obsahuje seznam umělců na dvoře Rudolfa II. a jejich platy.⁷¹

Občas Dušek opatřil knihu nepřímým postřehem, který vypovídá o jeho zájmech a širí jeho rozhledu. Na přední přidešti *Friß Vogel, oder stirb!* (1726)⁷² nalepil štítek s poznámkou psanou na stroji: „K. Čapek v *Hovorech s TGM hned na začátku knihy píše: Rád jsem ležel v knihách. V Čejkovicích na zámku zůstaly po jezuitěch staré knihy, ze sedmnáctého a osmnáctého století, samá polemika proti protestantům. Jedna z nich je dost známá, jmenuje se ,Vogel, friss oder stirb‘ a ukrutně popírá Luthera. Já ty knihy zrovna hltal a byl jsem z toho tak zuřivý katolík, že jsem obrátil ženu kováře, u kterého jsem se učil, na katolictví. Byla to Němka – muž si ji přivedl až z Německa – a já do ní mluvil tak dlouho, až přestoupila.“ V *Pravidle služebností církevních Tobiáše Závorky Lipenského* (1607)⁷³ nalezneme zcela moderní poznámku z výstavy o Boženě Němcové, která se konala v dnešním Památníku Národního písemnictví na Strahově v roce 1961. Dušek si na této výstavě opsal část dopisu Němcové neznámému adresátovi: „Druhá má název *Pravidla**

Obr. 5. Ukázka výstřížku. KNM, sign. Dušek 313.

služebnosti církevní, shromážděné, opravené a složené od Tobiáše Závorky Lipenského – děkana v Doubravniku L. P. 1607. Ptal se mne, zda-li se nachází jedna a druhá z těch kněh v Pražském muzeu, na což jsem mu ovšem odpovědět jak nevěděla; řekla jsem však, že obě.“

Dušek si často všímal výskytu i nepatrných zmínek o Janu Husovi – např. na přední přidešti svého exempláře prvního vydání *Netolického Bible* (1549)⁷⁴ si poznamenal: „... Na deskách vtačen několikrát ,Johann Hus‘ z postran. tlačítek, opakuje se několikrát jedno s letopočtem 1546 ...“ Na předním přidešti *Žalmů anebo zpěvů svatého Davida* (1615)⁷⁵ čteme: „Na předposlední straně rejstříku uvedeno 5 žalmů na svátek Mistra Jana Husy.“ Na lístek vložený do knihy *De quatuor hominum novissimi*

⁵⁸ KNM, sign. Dušek 75.

⁵⁹ KNM, sign. Dušek 319.

⁶⁰ KNM, sign. Dušek 43, 46.

⁶¹ KNM, sign. Dušek 134.

⁶² KNM, sign. Dušek 141, 176, 217, 283.

⁶³ KNM, sign. Dušek 154.

⁶⁴ KNM, sign. Dušek 200.

⁶⁵ KNM, sign. Dušek 101.

⁶⁶ KNM, sign. Dušek 83.

⁶⁷ KNM, sign. Dušek 160, 2. sv.

⁶⁸ KNM, sign. Dušek 182.

⁶⁹ KNM, sign. Dušek 238, přív. 2.

⁷⁰ Szalatnay z Nagy-Szalatna, *Josef Gustav, 1861–1924* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37790>

⁷¹ KNM, sign. Dušek 308, 2. sv.

⁷² KNM, sign. Dušek 275.

⁷³ KNM, sign. Dušek 97.

⁷⁴ KNM, sign. Dušek 71.

⁷⁵ KNM, sign. Dušek 82.

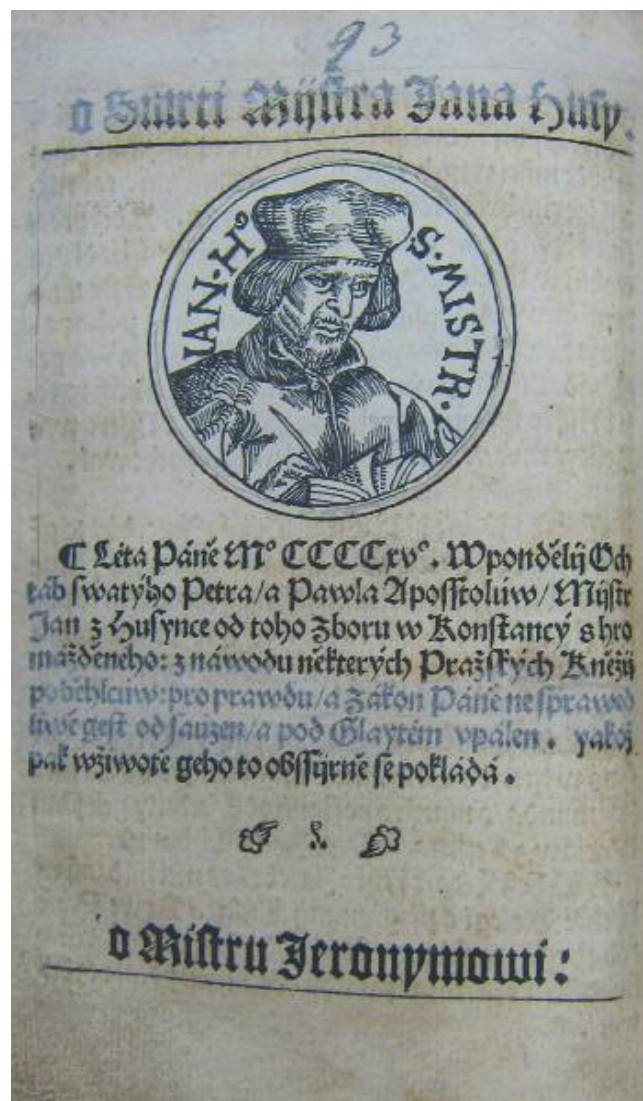
mis. *To jest: O čtyřech věcech* (1615)⁷⁶ si napsal: „Se strany evang. nejzajímavější je zjev kněze Havla Žalanského. Tento svatojilský nástupce Milíčův je jeden z řídkých kněží evang., který jde ještě věrně stopou Husovou. Flajšhans v Písemnictví.“ Dušek měl zájem ovšem i o Jana Žižku či Jeronýma Pražského.⁷⁷

Výjimečně Dušek připojil krátkou rukopisnou poznámku psanou v cizím jazyce – např. na předním přídešti *Spiegel der Artzney vor Zeyten zu Nutz unnd Trost den Leyen gemacht* (1532)⁷⁸: „III. (I. unfalsche) Auflage v. 1532“ a na zadní straně předšádky *Histoire de Tom Jones* (1750): „4 fig., edition originale avec 16 estampes de Gravelot, 4 Tomes.“⁷⁹

V knihách je vloženo množství novinových výstřižků, kam Dušek připsal zkrácený název deníku a datum vydání. Jedná se především o domácí periodika – Lidové noviny, Kostnické jiskry nebo Národní listy. Např. v olomouckém *Kalendáři hospodářském a kancelářském* na rok 1574⁸⁰ jsou přiloženy 3 výstřižky s následujícími titulky: „*Dr. Frant. Zachystal: České kalendáře*“ (*Národní listy* 25. prosince 1936, číslo 353), „*Nejstarší české kalendáře*“ (L. N. 27/2.40) a „*Tři sta čtyřicet let plzeňského kalendáře*“ (L. N. 2/4.44) (viz obr. 5).

Provenience Hermíny Duškové

Zatímco o Duškově zálibě v knihách a jeho vědomostech vypovídají knihy samotné, znalosti dědičky sbírky **Hermíny Duškové** se odrážejí v jejích poznámkách k tištěnému katalogu.⁸¹ Zde H. Dušková podobně jako její manžel upozornila na unikáty, zajímavé dřevořezy a rytiny, identifikovala autory některých zápisů, opravila chybné údaje, všimla si zlomků zachovaných ve vazbách knih, zajímavých proveniencí atd. Konkrétně si např. u inkunábule *De secta Waldensium* Augustina Morava (1500)⁸² poznamenala: „*prof. Dr. Amedeo Molnár*“⁸³ si celou knihu *ofotografoval*“. Občas H. Dušková připojila údaj o nákupu knihy, např. v případě *Žalmů anebo zpěvů svatého Davida* (1618):⁸⁴ „*koupeno v r. 1932 u Chaury za 3000 Kč, viz seznam KNM sign. Dušek 1995 str. 158*“. U Barnesovy *Kroniky ... biskupů římských* (1565)⁸⁵ si zapsala: „*Bylo na výstavě NM [=Národního muzea] s Jenským kodexem*.“ Mnoho zápisů prozrazuje její zájem o Jednotu bratrskou, kupř. u *Písní duchovních evangelických* (1618)⁸⁶ zaznamenala šifry angažovaných bratrů, rozepsala jejich jména a připojila místo jejich působení. Do knihovny svého man-

Obr. 6. Vyřiznutý obrázek mistra Jana Husa, který František Šanda zaslal papeži do Vatikánu, byl později nahrazen kresbou. KNM, sign. Dušek 122.

žela H. Dušková zasahovala jen výjimečně, jistě ji však rozšířila o tři knihy (komeniana) vydané až po manželově smrti, které dostala darem.⁸⁷ Ve dvou z nich se nachází kromě jejích rukopisných poznámek a relevantních výstřižků také věnování autora knih **Bohumila Nováka** (1908–1992).⁸⁸

⁷⁶ KNM, sign. Dušek 212.

⁷⁷ KNM, sign. Dušek 85, 218, 317.

⁷⁸ KNM, sign. Dušek 90.

⁷⁹ KNM, sign. Dušek 187.

⁸⁰ KNM, sign. Dušek 313.

⁸¹ Autorka článku čerpal z exempláře katalogu uloženého v příruční knihovně oddělení rukopisů a starých tisků KNM, do kterého Mgr. Marta Vaculínová, Ph.D., opsala dne 1. 12. 2008 rukopisné poznámky H. Duškové.

⁸² KNM, sign. Dušek 2791.

⁸³ Amedeo Molnár (1923–1990) byl český teolog, medievista a historik. *Molnár, Amedeo, 1923–1990* [online]. Bibliografie dějin Českých zemí [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/11132>

⁸⁴ KNM, sign. Dušek 82.

⁸⁵ KNM, sign. Dušek 121.

⁸⁶ KNM, sign. Dušek 112.

⁸⁷ KNM, sign. Dušek 41, 42 a 47.

⁸⁸ KNM, sign. Dušek 41, 47.

Další provenience

Duškův zájem o evangelické prostředí vysvítá také při průzkumu proveniencí knih z jeho sbírky, jak dokládá podpis slovenského evangelického kněze **Ondřeje Šoltýse (1804–1867)**, který zanechal na předním předešlé Thámových *Básni v řeči vázaných* (1785).⁸⁹ *De honorum academicorum titulis et insignibus* Epa Boëthia (1727)⁹⁰ zase obsahuje rukopisné exlibris slovenského evangelického kněze a vzdělance **Mateje Holka st. (1719–1775)**, jenž knihu vlastnil v době svých wittenberských studií.⁹¹ Na její papírovou obálku nalepil štítek snad s vlastnoručním názvem, místem a datem vydání knihy. Holko st. je znám především jako zakladatel Učené společnosti malohontské, které se v průběhu staletí podařilo vytvořit významnou sbírku knih z 16. až 19. století.⁹² Dalším příkladem je heraldické exlibris evangelického kazatele **Josefa Gustava Szalatnaye (1861–1924)**⁹³ na předešlé knihy *Nugae Venales* (1642).⁹⁴ Ve sbírce jsou přítomny samozřejmě i provenience katolických institucí. Komenského *Pansophiae* (1645)⁹⁵ byla ve vlastnictví **české oratoře sv. Filipa Neriho**, přičemž oratoriáni v českých zemích pobývali v minulosti pouze krátkou dobu mezi léty 1705 a 1711.⁹⁶ *Heilsames Gemisch Gemasch* (1704)⁹⁷ zase obsahuje na titulní straně rukopisné exlibris **želivského kláštera**, kde s přestávkami sídlili a dodnes sídlí premonstráti.⁹⁸

Přesuneme-li se k měšťanským a venkovským vpiskům zanechaným v knihách, nalezneme v Závorkově *Pravidle služebnosti církevních* (1607) kromě poměrně obvyklého záznamu o počasi také „*proti pekle recept*“.⁹⁹ Ve sbírce přirozeně nechybí zápisy o událostech ze života vlastníků knih, např. **Julius Leopoldus de Rostek** zanechal v Komenského *Pansofii* (1645)¹⁰⁰ záznam o tom, že mu v roce 1682 zemřela manželka. Obdobné informace nacházíme na bývalé předšádce *Kuthenovy Kroniky české* (1539),¹⁰¹ kterou jeden z majitelů opatřil dobovými českými poznámkami k textu, přičemž u pasáže týkající se požáru na Malé Straně v roce 1503 čteme: „*Tu sem byl i pomáhal hasiti*.“ Titulní strana knihy obsahuje množství novějších vlastnických vpisků. **František Hübner**, pravděpodobně měšťan z Loun, se zde podepsal v roce 1801. Dočteme se také, že **František Šanda** roku 1853 knihu četl již podruhé. Podepsal se rovněž **František Khedl**, obchodník se smíšeným zbožím ze Slaného,¹⁰²

kteří na konec svazku připojil vysvětlení, proč bývalý majitel knihy (zednický mistr František Šanda pocházející z Vraného či z Kladna)¹⁰³ z knihy vyřizl některé ilustrace: Šanda kroniku spolu s jinými „kacířskými“ knihami našel nejdříve roku 1849¹⁰⁴ při vyklízení starého kostela v Pozdeni. Měl na jeho místě postavit kostel nový, stavba mu však byla údajně neprávem odejmuta, a Šanda zanevřel na římskokatolické církevní hodnostáře, v čemž ho utvrzovala zejména četba nalezených knih. Zasilal dopisy s obrázky z *Kuthenovy kroniky* arcibiskupům a dokonce i papeži, který od něj obdržel medailon mistra Jana Husa (viz obr. 6). Khedl *Kroniku* s Šandou vyměnil za *Korán*, který předtím zednický mistr bez dovolení opatřil množstvím věroučných poznámek. Kromě toho Khedl obšírně vyličil i další Šandovy životní osudy, a tak je možné, že Duška při koupi nezaujala jen *Kronika* samotná, ale také toto zajímavé svědectví o setkání člověka poloviny 19. století se starou evangelickou literaturou.¹⁰⁵

Dále *Písň duchovní evangelistské* (1618)¹⁰⁶ nesou na vazbě neidentifikované iniciály „ITZO“ a datum vydání. Pozdější vlastník knihy **Hynek Bedřich Vylda** si na předšádce poznamenal, že knihu obdržel roku 1853 od pátera **Jana Vlčka** výměnou za knihu *Hystorya Politica*. Pod tento zápis zase **Václav Šulc** připojil záznam o koupi knihy od **Ignáce Vyldy**. Bedřich Vylda v knize zanechal rukopisné poznámky k textu a na zadní předšádce datum a svůj monogram: „25/9. 1859. H. B. V.“.

Co se týče proveniencí nobilitovaných měšťanů, prvotisk *Liber epistolarum beati Augustini* (1493)¹⁰⁷ obsahuje na titulní straně rukopisné exlibris **Pavla Michny z Vacínova (1589–1632)**, který byl synem řezníka a měšťana z Budyně nad Ohří. Vystudoval práva v Orleánsu, poté pracoval jako sekretář v české kanceláři. Po porážce českého stavovského povstání byl jmenován císařským generálním komisařem a českým místodržícím a roku 1622 povýšen do stavu svobodných pánů, a později dokonce do stavu říšských hrabat. Navíc se mu podařilo získat velký pozemkový majetek, který z převážné části tvořily statky zabavené rebelům. Ve stejné době se stal významným členem tzv. mincovního konsorcia, které nechávalo razit nekvalitní mince s nízkým obsahem drahého kovu, což vyvolalo nevídanou inflaci, která nakonec vedla až ke státnímu bankrotu.¹⁰⁸ Za text Komenského *Janua Linguarum* (1667)¹⁰⁹

⁸⁹ KNM, sign. Dušek 144.

⁹⁰ KNM, sign. Dušek 274.

⁹¹ Jak prozrazuje rukopisné exlibris „*Matthias Holko possidet comparatum Wittemb. 1741.*“ na titulní straně knihy.

⁹² K tomu naposledy ŠKULOVÁ 2017.

⁹³ *Szalatnay z Nagy-Szalatna, Josef Gustav, 1861–1924* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37790>

⁹⁴ KNM, sign. Dušek 238.

⁹⁵ KNM, sign. Dušek 69.

⁹⁶ *Oratoriáni v českých zemích* [online]. Farnosti Mikulovska [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.farnostimikulovska.cz/view.php?nazevclanku=oratoriáni-v-ceskych-zemich&cislocclanku=2014040007>

⁹⁷ KNM, sign. Dušek 312.

⁹⁸ Blíže: *Kláster Želiv* [online]. [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.zeliv.eu>

⁹⁹ KNM, sign. Dušek 97.

¹⁰⁰ KNM, sign. Dušek 65.

¹⁰¹ KNM, sign. Dušek 122.

¹⁰² Dům Františka Khedla č. p. 579 si dodnes udržel původní fasádu. Blíže: PŘIBYL 2004, s. 38.

¹⁰³ Pozdeňská kronika uvádí, že byl z Vraného. Khedl však uvádí Kladno. *Kronika obce* [online]. Pozdeň [cit. 24. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.obecpozden.cz/assets/File.ashx?id_org=12686&id_dokumenty=1207

¹⁰⁴ Rok dohledán v pozdeňské městské kronice. Tamtéž.

¹⁰⁵ Některé popsané události odpovídají informacím zaznamenaným v pozdeňské městské kronice. Tamtéž.

¹⁰⁶ KNM, sign. Dušek 112.

¹⁰⁷ KNM, sign. Dušek 33.

bylo přivázáno exlibris **Serváce Engela z Engelflusu** (†1674). Tento syn kožešník pocházejícího z Flander (který se usadil roku 1630 v Praze na Malé Straně) se postupně vypracoval až do rytířského stavu a do stavu svobodných a krouhevních pánů. Stejně jako otec se věnoval kožešnictví a udělený monopol na výrobu podešví mu vynášel nemalé zisky. Roku 1655 si dokonce mohl dovolit koupit panství Mníšek pod Brdy a řadu dalších statků. V Mníšku vystavěl nový zámek a z něj s panovníkovým povolením zřídil rodový fideikomis.¹¹⁰ Další zajímavé provenience nacházíme v *Životě císaře Karla Čtvrtého* (1555).¹¹¹ První rukopisné exlibris patří **Ambroži z Ottersdorfu** (†1559), nevlastnímu bratrovi slavnějšího Sixta z Ottersdorfu. Ambrož působil nejdříve jako radní písař v Brně, poté provozoval vlastní právní praxi a nakonec byl jmenován prokurátorem Markrabství moravského.¹¹² Pravděpodobně on zanechal v textu knihy korektury ve formě upřesňujících slov a frází a přepsal chybějící listy. Po něm knihu získal **Jindřich Daniel Bystřický**, rovněž podepsaný na titulní straně. Tento novoměstský úředník povýšený do šlechtického stavu za účast na obraně Prahy před Švédy¹¹³ (stejně jako výše zmíněný Servác Engel z Engelflusu) za text knihy přepsal prorocství údajně vyřčené v Klášteře Zlatá Koruna roku 1588.

Mezi provenienční znaky příslušníků českých rodů 16. a 17. století dochované v Duškových knihách patří heraldické supralibros místodržícího nejvyššího písařství Markrabství moravského **Jana Jiřího Humpoleckého z Rybenska** († ca. 1625)¹¹⁴ na vazbě Petrarkových *Knih dvou o lékařství proti štěstí a neštěstí* (1501).¹¹⁵ Mědirytové heraldické exlibris zanechal v *Aussführliche und Gründliche Vier Beschreibungen* (1723)¹¹⁶ významný zemský úředník a známý sběratel umění **Ignác Dominik Chorinský z Ledské** (1729–1792).¹¹⁷ Je známo, že Chorinský na svém zámku ve Velkých Hošticích budoval knihovnu, která byla rozšiřovaná i dalšími příslušníky rodu a zanikla na počátku 30. let 20. století, kdy byla rozprodána v aukcích.¹¹⁸

Množství provenienčních záznamů se dochovalo v *Právech městských* (1536).¹¹⁹ Dvě manželské provenience zde zanechal moravský šlechtic, nejvyšší písař markrabství moravského **Jan Žalkovský ze Žalkovic**. Prvním je dřevorezové exlibris se sruženými erby Žalkovských ze Žalkovic a Bítovských ze Slavíkovíc orámovanými v té době módní manýristickou bordurou,¹²⁰ které se dochovalo jednak na předním přideščí, jednak na místě předsádky (viz obr. 7).

Obr. 7. Dřevorezové exlibris manželů Žalkovských ze Žalkovic datované 1607. KNM, sign. Dušek 107.

Žalkovský jej užíval společně s první manželkou **Anežkou Bítovskou ze Slavíkovíc**. Ta však již v roce 1609 zemřela a Žalkovský se oženil s **Alenou Šlejnicovou ze Šlejnic**.¹²¹ Dříve zlacené supralibros se sruženými erby z druhého manželství nalezneme na přední a zadní vazbě knihy. Pod dřevorezovým exlibris nalepeným místo předsádky zanechal zápis o nabytí knihy další majitel – úředník **Jan Skřivánek**¹²²

¹⁰⁸ Blíže BOUČEK 2011.

¹⁰⁹ KNM, sign. Dušek 50.

¹¹⁰ Blíže: ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal. *Engel z Engelflusu* [online]. *Nová šlechta v českých zemích a v podunajské monarchii* [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/engel-z-engelflusu>

¹¹¹ KNM, sign. Dušek 210.

¹¹² *Ambrož z Ottersdorfu* [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna [cit. 30. 7. 2018]. Dostupný z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2590

¹¹³ HRDLÍČKOVÁ 2011, s. 37.

¹¹⁴ Od roku 1602 byl písařem menšího moravského práva, roku 1610 se stal místopísařem a roku 1615 místodržícím nejvyššího písařství Markrabství moravského. Od roku 1617 se psal Humpolecký Osovec z Rybenska. Ve znaku, kterým osadil svůj dům v České ulici v Brně, měl koňskou hlavu s udidly a uzdou. BORSKÝ 2014, s. 20–22; PILNÁČEK 2011, s. 243.

¹¹⁵ KNM, sign. Dušek 84.

¹¹⁶ KNM, sign. Dušek 93.

¹¹⁷ *Chorinský z Ledské, Ignác Dominik, hrabě, 1729–1792* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/14969>

¹¹⁸ SLAVÍČEK 2015, s. 158, 164–165.

¹¹⁹ KNM, sign. Dušek 107.

¹²⁰ Dřevorez je v dolní části opisu okolo erbů signován písmenem „M“.

¹²¹ PILNÁČEK 2011, s. 96.

Obr. 8. Erb a zápis Adama Michaela Španovského z Lisova ve Stambuchu z vlastnictví Wunschwitzů. KNM, sign. Dušek 124.

z Blanska: „Tato kniha právní, jest mně od téhož pana Jana z Žalkowicz na budoucí památku a za mé služby panu činně darovaná v městě Brně dne 24. máje, léta 1625.“ Nad exlibris manželů Žalkovských na místě předsádky čteme rukopisné „*Ex libris Francisci Wenceslai Equitis de Kälsberg*“; snad by se mohlo jednat o **JUDr. Františka Václava Kälsberga**, který byl činný na Moravě v polovině 18. století.¹²³ Dalším vlastníkem knihy, který se podepsal tentokrát na titulním listu, byl kněz, básník a překladatel **Dominik František Kinský z Vchynic a Tetova (1777–1848?)**.¹²⁴ Kniha je opatřena rukopisnými přípisky, za tiskem jsou pak přivázány listy s právními zápisy jejich vlastníků (manská přísaha, smlouva mezi biskupem a many olomouckého biskupství, úřední instrukce atd.).

Newe vermehrte Chronica Von dem Großmechtigsten ersten Deutschen Keyser Carolo Magno (1593)¹²⁵ byla v ma-

jetku rodu Rožmberků. Kromě původně vlepeného mědirytového exlibris Petra Voka z Rožmberka byla vazba knihy vybavena heraldickým aliančním supralibros z roku 1586 s iniciálami „*PWWZR*“ a „*KRZL*“, odkazujícími na manžele **Petra Voka z Rožmberka (1539–1611)**¹²⁶ a **Kateřinu z Ludanic (asi 1567–1601)**.¹²⁷ Text epigramu na zadní desce, jenž chvalořečí rožmberskou knihovnu, je přepsán na zadní předsádce knihy.¹²⁸ Přestože byla valná část rožmberské knihovny na sklonku třicetileté války odvezena do Švédska, známe její složení z dochovaného Březanova katalogu, díky němuž se tato sbírka budovaná od 15. století dočkala novodobého vědeckého zpracování.¹²⁹

Gumpfenbergův *Atlas Marianus* (1657)¹³⁰ vázaný v bílé pergamenové vazbě je ozdoben zlaceným supralibros manželů **Jana Bohuslava Václava Morkovského ze Zástřizl (†1687)**¹³¹ a **Zuzany Kateřiny Liborie Prakšické ze Zá-**

¹²² K jeho profesní dráze blíže VAŠEK 2000; BOČEK 2018.

¹²³ Srov. *Spor bývalého správce lenního statku Biskupice Karla Antonína Červinky, zastupovaného JUDr. Františkem Václavem Kälsbergem, s Janem Karlem Dubským z Třebomyšlic o zadržný plat 191 zl. a deputát* [online]. Národní archiv ČR [cit. 14. 1. 2019]. Dostupný z: <http://web.nacr.cz/pomucky/data/21700010/1593/is/link.rjIV124.html>

¹²⁴ K němu naposledy: VŠETIČKA 2011.

¹²⁵ KNM, sign. Dušek 162.

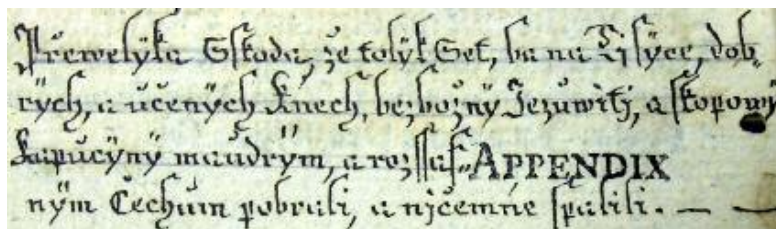
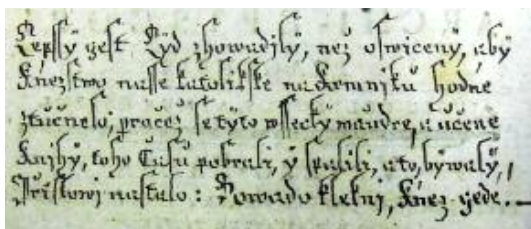
¹²⁶ *Rožmberk, Petr Vok, pán, 1539–1611* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019] Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/35219>

¹²⁷ *Z Ludanic, Kateřina, asi 1567–1601* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/60055>

¹²⁸ K supralibros Petra Voka z Rožmberka blíže: VESELÁ 2005, s. 87–92.

¹²⁹ VESELÁ 2005. Rožmberské knihy jsou zařazeny také do nového portálu: *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648* [online]. Knihovna Akademie věd ČR [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.knizni-korist.cz>

¹³⁰ KNM, sign. Dušek 228.

Obr. 9ab. Pravděpodobně rukopisné poznámky Jana Jeníka z Bratřic. KNM, sign. Dušek 169.

střízl (asi 1637–1691).¹³² Naproti titulní straně připojil další příslušník rodu – **Karel František Benjamin Morkovský ze Zástřízl** (†1681)¹³³ ještě své rukopisné exlibris. Pod mědirytinou na začátku knihy nalezneme rukopisné exlibris, které Dušek považoval za podpis Jana Amose Komenského. Avšak jedná se pravděpodobně o blíže neznámého **Jana Kamenského**. Zlacené supralibros manželů Jana a Zuzany ze Zástřízl na červeném podkladu nalezneme také na zelené pergamenové vazbě Aristotelových *Problemat* (1643).¹³⁴

Mědirytinové exlibris známého bibliofila a dvořana **Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu** (1540–1607)¹³⁵ se nachází v Lactantiově *Opera, quae quidem extant omnia* (1563).¹³⁶ Knižní blok je vevázán do pro Hoffmanna typické zelené pergamenové vazby se zlaceným heraldickým exlibris.¹³⁷ Tato velkolepá knihovna, jejíž jádro tvoří knihy ze štyrské rodové hoffmannské knihovny, se nedochovala jako celek – nejvíce knih nalezneme v Olomouci,¹³⁸ další pak v Mikulově či právě v KNM.

Jako památník sloužil *Wapen und Stammbuch* (1589) ilustrovaný věhlasným grafikem Jostem Ammanem.¹³⁹ Na vevázaných volných listech se nachází kresby erbů a postav v dobovém oblečení spolu se zápisy z let 1589–1610 (viz obr. 8). Dle přípisu na přídešti patřil neznámému **Hansi Landshutenovi z Freystadtu**, avšak v 18. století se dostal do majetku rodu **Wunschitzů**, jehož příslušníci v knize zanechali několik stop po jejím vlastnictví. Jedná se o Gottfrieda Daniela (1687–1741),¹⁴⁰ Johanna Antona Cajetana (*1710)¹⁴¹ a Johanna Prokopa Wilhelma (*1719).¹⁴² Za zmínku stojí především první jmenovaný, který velkou část svého života soustředil na sbírání, ať už se jednalo o mince, grafiky, sbírky heraldické a genealogické.

Titulní strana oblíbených *Příhod Václava Vratislava, svobodného pána z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konstantinopoli viděl* (1777)¹⁴³ a rovněž Dobrovského

Obr. 10. Exlibris numismatika Karla Chaury z roku 1923. KNM, sign. Dušek 72.

¹³¹ Morkovský ze Zástřízl, Jan Bohuslav Václav, zemř. 1687 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/53793>

¹³² Prakšická ze Zástřízl, Zuzana Kateřina Liborie, ca 1637–1691 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/53796>

¹³³ Morkovský ze Zástřízl, Karel František Benjamin, zemř. ca 1681 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/53801>

¹³⁴ KNM, sign. Dušek 233.

¹³⁵ Hoffmann, Ferdinand, svobodný pán z Grünbüchlu a Střechova, 1540–1607 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/30572>

¹³⁶ KNM, sign. Dušek 86.

¹³⁷ Blíže: Hoffmann, Ferdinand, svobodný pán z Grünbüchlu a Střechova, 1540–1607 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/30572>

¹³⁸ Blíže HAUSNEROVÁ 2012.

¹³⁹ KNM, sign. Dušek 124.

¹⁴⁰ Wunschitz, Gottfried Daniel, svobodný pán, 1678–1741 [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37082>

¹⁴¹ Wunschitz, Johann Anton Cajetan von, 1710– [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/61334>

¹⁴² Wunschitz, Johann Prokop Wilhelm von, 1719– [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/61336>

¹⁴³ KNM, sign. Dušek 259.

Fragmentum Pragense Evangelii S. Marci (1778)¹⁴⁴ jsou podepsány „*Neuberger*“. Zakladatel rodové knihovny **Jan František st. z Neuberka (1743–1784)**¹⁴⁵ shromažďoval své sbírky na zámku v Čejetičkách a v poslední vůli stanovil, že knihovny nesmí být ani prodány, ani děleny. Vyhledával zvláště staré české rukopisy, které sám opisoval či dával opisovat, a to často dvakrát, aby mohl svým potomkům zanechat rovnocenné sbírky. Jeho syn **Jan František ml. (1769–1863)**¹⁴⁶ ještě prohloubil sběratelskou činnost zájmem o české dějiny a kulturu. Knihovna byla po celé 19. století vítaným pramenem pro badatele zabývající se českými dějinami a literaturou; části se nacházely také v Praze v paláci Neuberků ve Spálené ulici. Do KNM bylo v roce 1902 od posledního žijícího potomka rodu Maxe Neuberka zakoupeno 79 rukopisů z neuberské knihovny a po roce 1946 se tam dostala celá.¹⁴⁷

Titulní strana Koniášova *Indexu Bohemicorum librorum prohibitorum* (1770)¹⁴⁸ byla kromě razítka z knihovny novináře a politika **Julia Grégra (1831–1896)**¹⁴⁹ opatřena rukopisnou poznámkou „*Patřie Jenikowi Rytíři z Bratřic*“ odkazující na vlastence a sběratele lidové písně **Jana Jeníka z Bratřic (1756–1845)**.¹⁵⁰ Na rubu titulního listu a za obsahem knihy čteme snad Jeníkovy rukopisné poznámky (viz obr. 9ab). Další známý představitel českého národního obrození Josef Dobrovský daroval českému faráři, učiteli a knihovníkovi **Josefu Miloslavovi Rautenkrancovi (1776–1817)**¹⁵¹ svůj spis *Slovo Slavenicum* (1799), jak dokazuje jeho rukopisná poznámka: „*Donum Authoris Josephi Dobrowský*“.¹⁵² Z 18. století pochází rovněž tištěné heraldické exlibris a na titulní straně rukopisné exlibris právníka **Petra Vokauna z Vokauniusu (1740–1805)**¹⁵³ dochované v Závětově *Volení a korunování jeho milosti císaře Matyáše toho jména prvního* (1612).¹⁵⁴ V Duškově sbírce nalezneme dále rukopisné exlibris významného archeologa a sběratele **Františka Josefa Bretfelda Chlumčanského**

(1777–1839),¹⁵⁵ umístěné na přední předsádce knihy *Versuch über einige merkwürdige Alterthümer im Königreich Böhmen* (1785).¹⁵⁶ Právnik a osvícenec **Josef Vratislav Monse (1733–1793)**¹⁵⁷ zanechal na přidešti knihy *Erste Linien eines Versuches über der Alten Slawen Ursprung* (1783) své heraldické supra-libros,¹⁵⁸ stejně jako právník a sběratel **František Kašpar Brožovský (1765–1830)**¹⁵⁹ v *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*.¹⁶⁰ Komenského *Janua Linguarum* (1716)¹⁶¹ obsahuje rukopisné exlibris dalšího právníka a rokycanského purkmistra **Ferdinanda Šimona Heyrovského (1769–1839)**.¹⁶² Slovenský pedagog **Juraj Palkovič (1769–1830)**¹⁶³ se podepsal na titulní straně knihy *Orthographia Bohemo Slavica* (1795).¹⁶⁴

Mezi moderními grafickými exlibris čteme jméno botanika **Aloise Zlatníka (1902–1979)**¹⁶⁵ a starožitníka a numismatika **Karla Chaury (1869–1945)** (viz obr. 10).¹⁶⁶

Dlouhou okružní cestu urazily Kořínkovy *Staré paměti Kutnohorské* (1675),¹⁶⁷ původně uložené v KNM, jak dokazuje vlepený štítek „*MUSEUM REGNI BOHEMIAE*“ se signaturou „*31 E 3*“. Knihovník Adolf Patera (1836–1912) do knihy v roce 1900 poznamenal: „*Výměnou dáno panu Elsnicovi za jiný český tisk*.“ Pravděpodobně se jednalo o archiváře Národního divadla **Františka Elsnice (1850–1917)**,¹⁶⁸ přes kterého se kniha mohla dostat do knihovny broumovského podnikatele **Eduarda Langra (1852–1914)**.¹⁶⁹ Ručně vepsaná signatura „*VI.3.K.21*“ totiž odpovídá způsobu označování užívanému v této obdivuhodné sbírce. Přestože je v KNM uložen Langrův původní lístkový katalog, bohužel končí signaturou V. Langrovy knihy přitom sahaly minimálně do signatury VII.¹⁷⁰ Dušek *Paměti* získal asi v letech 1949–1950, kdy byla likvidována národní správa firmy Schroll (Langer byl spolujednatel této firmy) a došlo k rozprodeji knihovny. Přes H. Duškovou se kniha v roce 1977 navrátila zpět do KNM.

¹⁴⁴ KNM, sign. Dušek 2787.

¹⁴⁵ *Z Neuberka, Jan František, st. rytíř, 1743–1784* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/62565>

¹⁴⁶ *Z Neuberka, Jan František, ml., rytíř, 1769–1863* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/62570>

¹⁴⁷ *Z Neuberka (rod), rytíři* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/52431>. Fond je postaven na samostatné signatuře „Čejetičky“.

¹⁴⁸ KNM, sign. Dušek 169.

¹⁴⁹ *Grégr, Julius, 1831–1896* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/53056>

¹⁵⁰ *Jeník z Bratřic, Jan, 1756–1845* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/50965>

¹⁵¹ *Rautenkranc, Josef Miloslav, 1776–1817* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37007>

¹⁵² KNM, sign. Dušek 2788.

¹⁵³ *Vokaun z Vokauniusu, Petr, 1740–1805* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37503>

¹⁵⁴ KNM, sign. Dušek 306.

¹⁵⁵ *Bretfeld Chlumčanský, František Josef, svobodný pán z Kronenburgu, 1777–1839* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/58941>

¹⁵⁶ KNM, sign. Dušek 159.

¹⁵⁷ *Monse, Josef Vratislav, 1733–1793* [online]. Bibliografie dějin Českých zemí [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/118251>

¹⁵⁸ KNM, sign. Dušek 173.

¹⁵⁹ *Božovský z Pravoslav, František Kašpar, 1765–1830* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/58948>

¹⁶⁰ KNM, sign. Dušek 324.

¹⁶¹ KNM, sign. Dušek 56.

¹⁶² Blíže: *Heyrovský Ferdinand Šimon* [online]. Rokypedie – malá encyklopedie Rokycan [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: http://rokyperie.rokycanstipatrioti.cz/index.php?title=Heyrovsk%C3%BD_Ferdinand_%C5%A0imon

¹⁶³ *Palkovič, Juraj, 1769–1850* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/48761>

¹⁶⁴ KNM, sign. Dušek 216.

¹⁶⁵ KNM, sign. Dušek 58. VOREL 1999.

¹⁶⁶ KNM, sign. Dušek 72, 304. V Duškově sbírce jsou dochována rovněž Chaurova rukopisná exlibris (KNM, sign. Dušek 242, 318). *Chaura, Karel, 1869–1945* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/49867>

¹⁶⁷ KNM, sign. Dušek 291.

¹⁶⁸ *Elsnic, František, 1850–1917* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/37867>

¹⁶⁹ *Langer, Eduard, 1852–1914* [online]. Provenio [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/30257>

¹⁷⁰ Usuzujeme tak po prohlídce torza knihovny E. Langra, která je uložena v KNM, a to jednak samostatně, jednak jako součást fondu rukopisů a starých tisků.

Knihovna Jaroslava Preisse (1870–1946)

Obdobný sbírkotvorný program můžeme vysledovat v případě Duškova nadřízeného Jaroslava Preisse, vrchního ředitele Živnostenské banky, jehož knihovna se ve své době počítala mezi největší soukromé knihovny v Československé republice a se svými 34 tisíci svazky byla druhá největší hned po knihovně prezidenta Tomáše G. Masaryka.¹⁷¹ Dle Hejdových vzpomínek měl Preiss v knihovně prakticky vše, co něco znamenalo v české nebo světové literatuře, ale jeho snahou bylo mít pokud možno první vydání – ať už Máchova *Máje* nebo Čechových *Písní otroka*. Speciálně měl sbírat exulantskou literaturu.¹⁷² Dle Kunerta Preissova knihovna obsahovala pozoruhodné knihy a časopisy o výtvarném umění, a to jak o českém, tak o evropském umění všemožných epoch a uměleckých směrů.¹⁷³ Významná však byla především díky řadě vzácných bohemiků vč. starých tisků, které se v ní nacházely. V exemplářích uložených na oddělení rukopisů a starých tisků v Národní knihovně ČR (dále NK ČR) a opatřených Preissovy hranatým textovým vlastnickým razítkem „PREISS“ nalezneme množství zajímavých českých i zahraničních proveniencí, které by si v budoucnu rovněž zasloužily bližší pozornost. Stejně jako Dušek měl i Preiss své sbírky umístěné nejdříve ve svém bytě na Novém Městě pražském.¹⁷⁴ Po svatbě s druhou manželkou, Jarmilou Dimerovou, část přesunul do její smíchovské vily; unikáty a bibliofilie pak do nově vybudovaných Laviček u Orliku.¹⁷⁵ S Duškem měl společný také kladný vztah k Národnímu muzeu, v jehož výboru a později kuratoriu zastával post prezidenta.¹⁷⁶ Své sbírky ovšem odkázal dnešní NK ČR. Po převratu v květnu 1945 byly obě knihovny zabaveny. Část přešla do NK ČR, část do Okresního národního výboru v Příbrami a za asistence Národní kulturní komise bylo 108 svazků věnováno profesorské knihovně gymnázia v Příbrami.¹⁷⁷

Závěr

Studie ukázala, že v historické části Duškovy knihovny se dochovaly knihy z evangelického i katolického prostředí, záznamy venkovanů, měšťanů a šlechticů, z novější doby pak proveniencie učenců a vlastenců českého a slovenského národního obrození. Setkávají se zde knihy významných sběratelů (Petr Vok z Rožmberka, Ferdinand Hoffmann z Grünbüchlu, Ignác Dominik Chorinský z Ledské, Jan František z Neuberka) s knihami osob zcela neznámých a zároveň demonstrují bohatou škálu typů proveniencí od rukopisných poznámek přes mědirytová heraldická exlibris po specifickou výzdobu knižních vazeb. Do sbírky ovšem nebyl vřazen žádný ucelený provenienční celek. Dušek knihy nenakupoval ve velkém množství a vybíral si je pečlivě dle svých zájmů. Přitom se zaměřoval na literaturu bohemikální, zejména spjatou s činností Jednoty bratrské. I z tohoto důvodu zde nena-

lezeme téměř žádné ryze zahraniční proveniencie. Na závěr studie byly nastíněny paralely s knihovnou Jaroslava Preisse, která by si rovněž zasloužila hlubší badatelský průzkum.

Prameny:

ANpM Nykl: Archiv Náprstkova muzea, fond Nykl, č. kartonu 67 a 105.

KNM Dušek: Knihovna Národního muzea, fond Dušek sign. 1–324, 3787–3803.

Literatura:

BOČEK 2018: BOČEK, Martin. *Vrchnostenský úředník na přelomu 16. a 17. století (sonda Blansko)* [online]. Brno 2018. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/nl3io/Bocek_bc_prace.pdf

BOUČEK 2011: BOUČEK, Jan. *Pavel Míchna z Vacínova* [online]. Praha 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/72991/?lang=cz>

BORSKÝ 2014: BORSKÝ, Pavel. Dům Česká 166/11 – dům Humpoleckých z Rybenska. In: CIPRIAN, Pavel (ed.). *Sborník Forum Brunense 2014: sborník prací Muzea města Brna*. Brno: Spolek přátel Muzea města Brna, 2014, s. 19–28.

BRODSKÝ 2000: BRODSKÝ, Pavel. *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea*. Praha: KLP, 2000.

HAUSNEROVÁ 2012: HAUSNEROVÁ, Kateřina. *Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu (1540–1607): Knihovna zapomenutého sběratele Rudolfovy doby* [online]. Olomouc 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra historie. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

https://theses.cz/id/j1gh16/DIPLOMOV_PRCE_KATEINA_HAUSNEROVA.pdf

HEJDA 2010: HEJDA, Jiří. *Žil jsem zbytečně*. [Beroun]: Machart, 2010².

HRDLIČKOVÁ 2011: HRDLIČKOVÁ, Markéta. *Náhrobky z 1. poloviny 17. století ve farních kostelích Nového Města pražského* [online]. Praha 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra PVH a archivního studia. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/112387/>

KAŠPAROVÁ – ŠÍPEK 2015a: KAŠPAROVÁ, Jaroslava – ŠÍPEK, Richard (edd.). *Ex libris... Ex bibliotheca...: knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé*. Praha: Národní muzeum, 2015.

KAŠPAROVÁ – ŠÍPEK 2015b: KAŠPAROVÁ, Jaroslava – ŠÍPEK, Richard. *Komu asi patřila? Knihy a jejich lidé –*

¹⁷¹ Osobností J. Preisse se zabýval: KOSATÍK 1996, sběratelstvím KUNERT 2017 a okrajově HEJDA 2010.

¹⁷² HEJDA 2010, s. 150.

¹⁷³ Soudil tak dle prohlédnuté korespondence s firmou Gilhofer und Ranschburg ad. KUNERT 2017, s. 293–294.

¹⁷⁴ HEJDA 2010, s. 150; KUNERT 2017, s. 308. Byt se nacházel na Rašínově nábřeží. KOSATÍK 1996, s. 114.

¹⁷⁵ HEJDA 2010, s. 416–417, 444.

¹⁷⁶ KUNERT 2017, s. 316.

¹⁷⁷ Za informace děkuji vedoucímu oddělení zámeckých knihoven KNM PhDr. Petru Maškovi.

sběratelé i nepřátelé = Who could it have belonged to? – Books and their people – collectors and enemies; katalog k výstavě pořádané Knihovnou Národního muzea v Českém muzeu hudby, 3. 12. 2015 – 6. 3. 2016. Praha: Národní muzeum, 2015.

KOSATÍK 1996: KOSATÍK, Pavel. *Bankéř první republiky: Život dr. Jaroslava Preisse*. Praha: MOTTO, 1996.

KUNERT 2017: KUNERT, Jakub. Vrchní ředitel Živnostenské banky JUDr. Jaroslav Preiss a jeho vztah k výtvarnému umění. *Moderní dějiny* 25, 2017, č. 2, s. 285–320.

PILNÁČEK 2011: PILNÁČEK, Josef. *Staromoravští rodové*. Brno: Ivo Sperát, 2011.

PŘIBYL 2004: PŘIBYL, Vladimír. Slánský bulvár aneb Wilsonova ulice ve Slaném. In: *Slánský obzor: ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu v Kladně* 11, 2004, s. 35–46.

SLAVÍČEK 2015: SLAVÍČEK, Lubomír. Ignác Dominik hrabě Chorynský z Ledské jako sběratel obrazů a knih. *Opuscula historiae atrium* 64, 2015, č. 2, s. 158–205.

ŠKULOVÁ 2017: ŠKULOVÁ, Daniela. Knižnica Učenej spoločnosti malohontskej. In: KRUŠINSKÝ, Rostislav (ed.). *Bibliotheca Antiqua: sborník z 26. konference, konané 29.–30. listopadu 2017, Olomouc*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci; Sdružení knihoven ČR, 2017, s. 107–113.

TVRZŇÍKOVÁ 2018: TVRZŇÍKOVÁ, Jana. Z historie knihovny Bohuslava Duška. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 63, 2018, č. 1–2, s. 35–43.

VAŠEK 2000: VAŠEK, Leoš (ed.). *Kopiář Jiříka Skřivánka, úředníka v Blansku. 1594–1612 (1614)*. Blansko: Muzeum Blansko, 2000.

VESELÁ 2005: VESELÁ, Lenka. *Knihy na dvoře Rožmberků*. Praha: Scriptorium, 2005.

VOREL 1999: VOREL, Jaromír. Prof. RNDr. ing. et ing. Alois Zlatník, DrSc. *Lesnická práce* 12, 1999, s. 565–566.

VRCHOTKA 1978: VRCHOTKA, Jaroslav. Knihovna Bohuslava Duška. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie* 23, 1978, č. 1–4.

VŠETIČKA 2011: VŠETIČKA, František. K obrozenecké éře v Olomouci. *Střední Morava: vlastivědná revue* 17, 2011, č. 32, s. 38–53.

ŽENKA 2016: ŽENKA, Josef (ed.). *Alois Richard Nykl: padesát let cest jazykozpytce a filosofa*. Praha: Karolinum, 2016.

Elektronické zdroje:

Bibliografie dějin Českých zemí [online]. Historický ústav Akademie věd České republiky [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/>

Institut Deutsche Adelforschung: Forschungen und Quellenachweise zum deutschen Adel [online]. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://home.foni.net/~adelforschung/index.htm>

Internetová encyklopedie dějin Brna [online]. [Cit. 30. 7. 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz>

Inventáře a katalogy Zemského archivu v Opavě, pobočky Olomouc [online]. Národní archiv ČR [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<http://web.nacr.cz/pomucky/data/217000010/1593/is/info.index.html>

Klášter Želiv [online]. [Cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<https://www.zeliv.eu>

KPS – Databáze Knihopis [online]. Národní knihovna České republiky [cit. 24. 10. 2018]. Dostupné z:

https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-b&local_base=KPS

Kronika obce [online]. Pozdeň [cit. 24. 7. 2018]. Dostupné z:

http://www.obecpozden.cz/assets/File.ashx?id_org=12686&id_dokumenty=1207

Oratoriáni v českých zemích [online]. Farnosti Mikulovska [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.farnostimikulovska.cz/view.php?navezclanku=oratoriáni-v-ceskych-zemich&cislocclanku=2014040007>

Österreichisches Bibliographisches Lexikon [online]. Österreichische Akademie der Wissenschaften [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.biographien.ac.at>

Provenio [online]. Knihovna Národního muzea [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://provenio.net>

Rokypedie – malá encyklopedie Rokycan [online]. Rokycanští patrioti [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<http://rokypedie.rokycanstipatrioti.cz>

Švédská knižní korist z Čech a Moravy 1646–1648 [online]. Knihovna Akademie věd České republiky [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.knizni-korist.cz>

ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal. *Engel z Engelflusu* [online]. Nová šlechta v českých zemích a v podunajské monarchii [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z:

<http://www.novanobilitas.eu/rod/engel-z-engelflusu>

Mgr. Jana Tvrzňíková
Knihovna Národního muzea
oddělení rukopisů a starých tisků
Václavské náměstí 1700/68
110 00 Praha 1 – Nové Město